

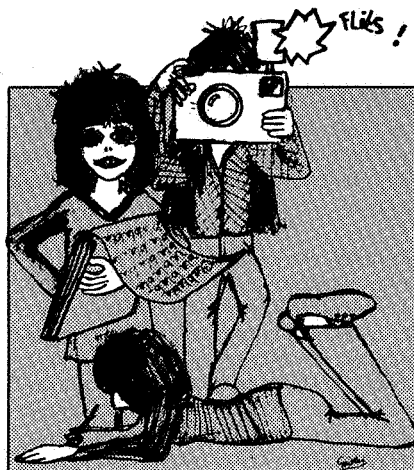
KIJK EENS OM JE HEEN

"Zörg dat 't blijft"

Petra Sevinga

Onder dit motto probeert het Veenkoloniaal museum in Veendam zoveel mogelijk mensen erop te wijzen, dat het met de veenkoloniën zo niet langer door kan gaan. Steeds meer karakteristieke veenkoloniale gebouwen worden afgebroken en moderne gebouwen nemen hun plaats in, veel kanalen werden gedempt, sluizen en bruggen verkommerden of werden opgeruimd. Dat is ontzettend jammer, want de geschiedenis van de Veenkoloniën kun je juist beleven vanuit de gebouwen, schepen en bruggen, die er nu nog bestaan.

Bijvoorbeeld de sluis- en brugwachtershuisjes, de gezellige oude winkeltjes, het verlaathuis met de stal voor de scheepsparden en de schippershuizen, die alle in de buurt van iedere sluis of brug wel te vinden waren. Ze dienden voor de schippers en hun vrouwen, die voor de bruggen en sluizen moesten wachten, en zich van het nodige moesten voorzien. Als de schepen namelijk leeg een brug passeren, lagen ze vaak zo hoog in het water, dat ze niet gewoon onder de brug of "til" doorkonden. Ze moesten dan voor die brug beladen worden om ze dieper in het water te doen liggen. Wanneer ze de brug gepasseerd waren,

Kijk 's om je heen

'Kijk 's om je heen' is een rubriek door jongeren en nu eens niet speciaal voor jongeren, maar gewoon voor iedereen. In 'Kijk 's om je heen' gaan kinderen (nou ja kinderen...) op zoek naar interessante dingen in hun eigen omgeving en dan vooral op het gebied van natuur, milieu en landschap.

Kijk zelf 's om je heen!

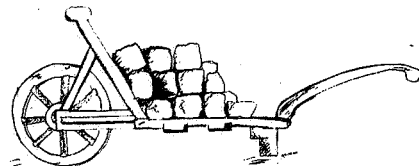
Als er in jouw omgeving iets interessants te zien of te beleven is, kun je daar ook over schrijven in Noorderbreedte. Neem dan contact op met Noortje van Leeuwen, Onnerweg 15, Haren, telefoon 050-347368.

konden de schepen weer geleegd worden. Bij de sluizen moest soms het omgekeerde gebeuren. Door de zware vracht lagen de schepen dan wel eens te diep in het water om de sluis goed te kunnen passeren. Dus moest er een flinke vracht uitgeladen worden.

Het verlaathuis was een rustpunt voor reizigers, die af en aan kwamen. Van de honderden schippershuizen zijn er nog maar enkele overgebleven, het schippershuis is het meest bedreigde soort van de veenkoloniale "monumenten". Zonde, want een eeuw geleden moesten deze donkerbruine huizen in sterke mate het gezicht van de Veenkoloniën hebben bepaald. Ook de vele hoogholtsjes (kleine bruggetjes), tillen (grote bruggen) en turfschepen zijn verleden tijd. De kanalen, die eens zo belangrijk waren voor de afvoer en vervoer, werden gedempt en hebben plaatsgemaakt voor asfalt en groenbeplanting.

Arbeiders zijn machines geworden

Turfwinning en het ontstaan van de zeevaart sluiten op elkaar aan. De eerste veenkoloniale zeevaarders waren turfschippers. Zij voeren met hun tjalk vol turf naar de Zuiderzee naar de Hollandse steden en over de Waddenzee naar Hamburg en Bremen. Later verdween de tjalk en de kof of schoener kwam ervoor in de plaats. De turfschippers werden vrachtaarders. Honderden inwoners van de Veenkoloniën hebben op zulke schepen de wereldzeeën bevaren. Wat bewaard is gebleven zijn de archieven, waarin veel verklaringen staan, die herinneren aan schipbreuken of andere rampen op zee. Zeelieden en ook de mensen op de wal hadden een goede tijd in de jaren 1850-1965. In die jaren was de handelsvloot op z'n grootst. In elk veenkoloniaal dorp vond je

scheepswerven waar koffen, schoeners en galjoten werden gebouwd. Ambachtslieden konden in de kettling- en ankersmederijen, in mast- en blokmakerijen, in zeimakerijen en touwslagerijen, in de viktualiewinkel of als klerk op de rederij hun brood verdienen dankzij de vloot. De veenkoloniale zeevaart hield op toen het zeilschip door de ijzeren stoomschip werd vervangen. Alleen de scheepsbouw in Hoogezand bleef. In de Veenkoloniën vind je nu van al die smederijen en makerijen weinig terug. De werven langs het Winschoterdiep lijken wel de laatste zichtbare herinneringen aan de eens zo fantastische bloei van de veenkoloniale zeevaart te zijn.

Wat gebeurde er nu met het afgegraven land van rond 1630? Het was verplicht voor de verveners om van het land, waarvan het veen was afgegraven, landbouwgrond te maken. Dus werd de bovenste laag veen met zand vermengd, daarna bemest met stratendrek uit Groningen en je had zeer geschikte grond voor het verbouwen van de aardappel.

De landarbeiders hadden geen gemakkelijk leventje. Na het harde werken op het land, konden ze niet lekker uitrusten in hun kleine, schamele huisjes. Van luxe of comfort hadden de landarbeiders nooit gehoord. De boeren hadden veel grotere veenkoloniale boerderijen met veel bomen ervoor. Om bij zo'n boerderij te komen, moest je "de draai" passeren. Dit was een vrij smalle, beweegbare brug waarvan je er nog, net als de veenkoloniale boerderij, maar zelden één ziet. De modernisering is natuurlijk ook hier niet uitgebleven! Arbeiders zijn machines geworden, dus zijn hun huisjes praktisch geheel verdwenen. De huisjes, die er nog zijn, zijn zo verbouwd dat je er nog nauwelijks aan kan zien dat daar eens

een groot gezin in armoedige omstandigheden heeft gewoond.

Veel werk, laag loon

Typerend voor de Veenkoloniën zijn niet te vergeten de aardappelmeelfabrieken en de strokartonfabrieken. Er was voldoende grondstof en brandstof, nl. turf. Veel van deze strokartonfabrieken hebben echter hun poorten moeten sluiten, want de bloeitijd van de strokartonindustrie is voorbij. Beter ging het met de aardappelmeelfabrieken. Van alle aardappelmeelfabrieken is er maar één overgebleven, maar dat is dan ook een heel groot bedrijf met meerdere fabrieken: de AVEBE (Aardappel Verkoop Bureau). Aan het einde van de vorige eeuw was het beslist niet zo leuk om in de fabriek te werken. Je kunt dat zien aan de lange werktijden, de korte schafttijden, aan het

zware werk en de lage lonen. Uitkeringen waren er helemaal niet. Als de nood te erg werd braken er stakingen uit en na een lange moeizame weg werden dan eindelijk de omstandigheden voor de arbeiders beter. Men zou deze geschiedenis eigenlijk uit de oude, kleine fabriekjes moeten kunnen halen, zodat je zelf kunt zien hoe de levensomstandigheden van de arbeiders waren. Maar zo is het met alle soorten bebouwing, karakteristiek voor de Veenkoloniën; alle schippershuizen, boerderijen, ambachtelijke werkplaatsen, landarbeidershuisjes, vroeg-industriële panden, bruggen en sluiswachterswoningen zouden eigenlijk zoveel mogelijk in hun oude stijl moeten worden gerestaureerd. Maar ja, het kost ontzettend veel moeite en geld. Toch moet het kunnen. Een aantal partikulieren hebben het al geprobeerd en verschillende oude huizen zijn door hun initiatief behouden gebleven!

Harde werkelijkheid

In het Veenkoloniaal museum in Veen-dam is een schat aan foto's aanwezig, vele voorwerpen, tekeningen, kaarten, documenten, schilderijen en boeken geven er een duidelijk voorbeeld van de historische, economische en culturele ontwikkelingen binnen de streek. Een oud sluiswinkeltje en de vele scheepsmodellen zijn alleen al de moeite waard om er eens te gaan kijken. Verder is er een goeie diaserie, die je met je neus op de harde werkelijkheid drukt, doordat deze eerst een dia laat zien van een plek omstreeks 1900 en vervolgens gelijk daarbovenop een dia van diezelfde plek nu in 1980. Nou, het verschil is overduidelijk te zien. In een apart gebouw er vlakbij is een prachtige fotoserie te zien met 50 vergrotingen van gebouwen, die er nu nog zijn en die het beslist waard zijn behouden te blij-

